

संस्कृतबालादर्शे त्रयोविंशः पाठः ॥२३॥

वृद्धस्य कौशलम्

कश्चित् केचित् कानिचित् कतिचित्

एकदा कश्चित् वृद्धो ग्रामान्तरं गच्छन् पथि श्रान्तः अभवत् । अतः स विश्रमाय पार्श्वस्थितस्य चूततरोः मूलमगच्छत् ॥

तस्मिन् वृक्षे पचेलिमानि फलान्यवर्तन्त । वृद्धस्य तेषु स्पृहा जाता । परं स वृक्षमारुह्य तानि ग्रहीतुं नाशक्रोत् ॥

दिष्ट्या तस्मिन्तरौ केचित् वानराः फलानि खादन्तः (pl. eating) स्थिताः । तानवलोक्य वृद्धः प्रहर्षं गतः । स किमकरोत्? स कतिचित् उपलानादाय वानान् लक्ष्यीकृत्य प्राक्षिपन् ॥ वानराः कुपिताः कानिचित् फलान्यवचित्य वृद्धं प्रति प्राक्षिपन् । वृद्धः सहर्षं तान्यादाय स्वाभीष्टदेशं गतः ॥

अहो वृद्धस्य कौशलम् ॥

ekadā kaścit vṛddho grāmāntaram gacchan pathi śrāntaḥ abhavat| ataḥ sa viśramāya pārśvasthitasya cūtataroḥ mūlamagacchat||

tasmin vṛkṣe pacelimāni phalānyavartanta| vṛddhasya teṣu spṛhā jātāparam sa vṛkṣamaruhyā tāni grahītuṃ nāśaknot||

diṣṭyā tasmintarau kecit vānarāḥ phalāni khādantaḥ (pl. eating) sthitāḥ| tānavalokya vṛddhaḥ praharṣam gataḥ| sa kimakarot? sa katicit upalānādāya vānarān lakṣyīkṛtya prākṣipan|| vānarāḥ kupitāḥ kānicit phalānyavacitya vṛddham prati prākṣipan| vṛddhaḥ saharṣam tānyādāya svābhīṣṭadeśam gataḥ||

aho vṛddhasya kauśalam||

- १। एकदा कश्चित् वृद्धो ग्रामान्तरं गच्छन् पथि श्रान्तः अभवत् = Once a certain old man was going to another village. On the way, he became tired.
- २। अतः स विश्रमाय पार्श्वस्थि तस्य चूततरोः मूलमगच्छत् = Therefore for resting went to base (center) of a mango tree standing by his side.
- ३। तस्मिन् वृक्षे पचेलिमानि फलान्यवर्तन्त = On that tree there were ripened fruits.
- ४। वृद्धस्य तेषु स्पृहा जाता = The old man's desire arose in them (fruit).
- ५। परं स वृक्षमारुह्य तानि ग्रहीतुं नाशक्नोत् = But he was not able to climb the tree to get hold of them.
- ६। दिष्ट्या तस्मिंस्तरोः केचित् वानराः फलानि खादन्तः स्थिताः = Luckily there were some monkeys sitting on that tree eating the fruit.
- ७। तानवलोक्य वृद्धः प्रहर्षं गतः = Having seen them he was very delighted.
- ८। स किमकरोत् ? What did he do ?
- ९। स कतिचित् (उपलान् आदाय) उपलानादाय वानरान् लक्ष्यीकृत्य प्राक्षिपन् = Having brought certain number of rocks threw aiming at the monkeys.
- १०। वानराः कुपिताः कनिचित् फलान्यवचित्य वृद्धं प्रति प्राक्षिपन् = The angered monkeys picking some fruit threw towards the old man.
- ११। वृद्धः सहर्षं (तान् आदाय) तान्यादाय (स्व+अभि+इष्ट+देशं) स्वाभीष्टदेशं गतः = The old man happily collecting them went to his own desired place (home).
अहो ! वृद्धस्य कौशम् O ! old man's skill

क) प्रश्नाः -

१। कः पथि श्रान्तः अभवत्? कश्चित् वृद्धः पथि श्रान्तः अभवत् ।

२। स किमकरोत् ? स विश्रमाय तस्य पार्श्वस्थि चूततरोः मूलम् अगच्छत् ।

३। कुत्र कीदृशानि फलान्यवर्तन्त ? Where were the fruit & how were they ?

चूततरौ पचेलिमानि फलान्यवर्तन्त On the mango tree there were ripened mangos.

४। वृद्धस्य का जाता ? वृद्धस्य वृक्षस्य फलेषु स्पृहा जाता ।

५। स किं कर्तुं नाशकोत् ? स वृद्धः वृक्षमारुह्य फलानि ग्रहीतुं नाशकोत् ।

६। कुत्र के फलानि खादन्तः स्थिताः ? केचित् वानराः फलानि खादन्तः वृक्षे स्थिताः ।

७। कथं वृद्धः प्रहर्षं गतः ? तान् वानरानवलोक्य वृद्धः प्रहर्षं गतः ।

८। स किमकरोत् ? स कतिचित् उपलानादाय वानरान् लक्ष्यीकृत्य प्राक्षिपत् ।

९। वानराः किमकुर्वन् ? वानराः कुपिताः कानिचित् फलान्यवचित्य वृद्धं प्रति प्राक्षिपन् ।

10 वृद्धः तान्यादाय कुत्र गतः ? वृद्धः सहर्षं तान्यादाय (फलान्यादाय) स्वाभीष्टदेशं गतः ॥

ख)

" किञ्चित् " इत्यस्य रूपैः वाक्यानि पूर्यत = fill blanks with forms of "kiñcit "
means a certain thing neuter gender

१. एकस्मिन् नगरे ----- वणिक् प्रत्यवसत् = In this ----- city merchant lived.

एकस्मिन् नगरे कञ्चित् वणिक् प्रत्यवसत् = Towards in city a certain merchant lived.

२. अत्र-----बालकाः-----बालिकाश्च पठन्ति =

अत्र केचित् बालकाः काश्चित् बालिकाश्च पठन्ति =

३. इह-----कुमार्यः-----उद्यानं गच्छन्ति =

इह काश्चित् कुमार्यः किञ्चित् उद्यानं गच्छन्ति =

४. अहं ---- सहपाठिना सह तस्य गृहमगच्छम् =

अहं केचित् सहपाठिना सह तस्य गृहमगच्छम् ।

५. अहं ---- बालकान् ----बालिकाश्च विध्यालये अपश्यम् ।

अहं कान्चित् बालकान् काश्चित् बालिकाश्च विध्यालये अपश्यम् ।

ग) पठत - - - १. फलानि + अवचित्य = फलान्यवचित्य ।

२. तानि + आदाय = तन्यादाय ।

घ) अस्मिन् पाठे ल्यआबन्तानि अव्ययानि पदानि कानि ?

अस्मिन् पाठे ल्यवन्तानि अव्ययानि पदानि ।

आरुह्य having climbed (climbed), अवलोक्य having looked,

लक्ष्यीकृत्य having aimed अवचित्य , having plucked.

ङ) उचितै क्रियापदै वाक्यानि पूरयत - -

१. वयं नौकया नदीं ----- ।

वयं नौकया नदीं तरामः ।

२. त्वम् असत्यं मा ---- ।

त्वम् असत्यं मा वद ।

३. अहं सायं वीणाम् ----- ।

अहं सायं वीणाम् आनयामि ।

४. ह्यः अस्माकम् अनध्यायः ----- ।

ह्यः अस्माकम् अनध्यायः पाठः : आसीत् ।

५. सः पेटिकां कुञ्चिकया ----- ।

सः पेटिकां कुञ्चिकया उद्धाटयति ।

६. श्वः परश्वो वा पिता मद्रपुरात् ----- ।

श्वः परश्वो वा पिता मद्रपुरात् आगमिष्यति ।

च) 'लोट्' (आज्ञा) रूपैः वाक्यानि पूरयत ।

१. वयं श्लोकान् --- (पठ्) ।

वयं श्लोकान् पठाम ।

२. राम ! त्वम् ---- (उप + विश्) ।

राम ! त्वम् उपविश ।

३. युवां पाठालयं ---- (गम् = गच्छ्) ।

युवां पाठालयं गच्छतम् ।

४. यूयम् असत्यं मा --- (वद्) ।

यूयम् असत्यं मा वदत ।

५. छात्राः ! यूयम् ---- (उत् + तिष्ठ्) ।

छात्राः ! यूयम् उत्तिष्ठत ।

६. ते यथाकालं कर्माणि ---- (कृ = कर्) ।

ते यथाकालम् कर्माणि कुर्वन्तु ।

So long they may perform (works) actions.

शब्दसंग्रहः śabdasaṅgrahaḥ = Vocabulary

कौशलं <i>n</i> Skill	अशक्नोत् <i>P.</i> was able.
एकदा <i>in.</i> Once	दिष्ट्या <i>in.</i> Luckily.
ग्रामान्तरं <i>n.</i> Another village.	वानरः <i>m.</i> Monkey.
पथि <i>m.</i> On the way.	प्रहर्षं गतः <i>a.m.</i> Became delighted
पार्श्वस्थितः <i>a.m.</i> Standing by the side.	उपल <i>m.</i> Stone.
चूततरुः <i>m.</i> Mango tree.	लक्ष्यीकृत्य <i>in.</i> Having aimed at
पचेलिमं <i>a.n.</i> Ripe.	प्राक्षिपत् <i>P.</i> Threw.
अवर्तन्त <i>A.</i> There were.	अवचित्य <i>in.</i> Having plucked.
स्पृहा <i>f.</i> Desire.	सहर्षं <i>in.</i> Delightfully.
परं <i>in.</i> But.	वृद्धः <i>m.</i> Old man.
अहो <i>in.</i> How great or wonderful.	